

tradičních konferencí v Opavě je vedle Informační kanceláře Rady Evropy v Praze Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě a zejména dr. Olga Šrajerová. Z konferencí jsou také vydávány – a to na české poměry značně rychle – podnětné sborníky.

Na dvoudenní konferenci zazněly více než čtyři desítky referátů od sociologů, historiků, pedagogů, etnologů, právníků i badatelů dalších specializací. Vedle českých odborníků se účastnila řada Poláků, Slováků i badatelů z Maďarska.

Po úvodních projevech (např. Dana Beková ředitelka Informační kanceláře Rady Evropy) následovalo společné zasedání věnované problematice migrací a integrace. Příspěvek Rudolfa Žáčka se věnoval vlivu vzdělávání na integraci, Gabriely Sokolové integraci tradičních i nových menšin z hlediska sociologických výzkumů, Heleny Noskové celkovému přehledu vývoje migrací. Ze zahraničních Roman Szul (Warszawa) a Boguslaw Wyderka (Opole) hovořili o vlivu jazykových rozdílů na problémy migrací a integrace cizinců. Nina Pavelčíková kriticky reagovala na nové postoje kulturní antropologie týkající se Romů. Mirjam Moravcová se věnovala reflexi intolerance na základě výsledků sociologického výzkumu. Tadeusz Siwek se pokusil aplikovat statistické metody pro posouzení současných migrací do ČR. Z příspěvků přednesených odpoledne uvedme alespoň referáty badatelů z Opole (Wanda Musialik a Jolanta Piechnik-Borusowska) o současných otázkách integrace menšin a přistěhovalců v Polsku a Německu. Tatiana Machalová hovořila o postavení cizinců a teoretickoprávní konstrukci jejich postavení. Zajímavý příspěvek na méně obvyklé téma přednesla Jana Kutnohorská věnující se vyrovnávání s multikulturalitou ve zdravotnictví.

Druhý den konference probíhala zasedání v paralelních workshopech. V prvním Procesy integrace a asimilace ve vztahu k tradičním menšinám byly předneseny příspěvky věnující se jednotlivým menšinám – zejména Slovákům v ČR (např. Radim Prokop) i v Maďarsku (Katarína Maruszová-Šebová a István Tóth ze Szegedu) a Romům (René Petráš, Anna Jurová, Anna Tkáčová). R. Petráš nastínil dlouhodobé tendence právní úpravy romského kočování. A. Jurová se zabývala současnými problémy integrace Romů na Slovensku, přičemž naznačila i vývoj ve starší době, kde za klíčový aspekt označila vyhánění Romů z osad. Její kolegyně ze Společenskovedného ústavu SAV Košice A. Tkáčová pak ukázala i pomocí statistik konkrétní příklady romských komunit.

V paralelních workshopech se jednalo na témata Procesy integrace a asimilace ve vztahu k novým imigračním menšinám a posledním workshopem byly Sociálně ekonomické, demografické a právní problémy spojené s příchodem migrantů.

René Petráš

8886, 103, 2005, č. 4

Mečislav Borák – historik lidských osudů

Počátkem roku jsme oslavili 60. narozeniny doc. PhDr. Mečislava Boráka, CSc., historika žurnalisty, scénáristy, muzejníka, vysokoškolského učitele a tak trochu i neúnavného turistu - cestovatele. Šedesátka, věk, jehož dosažení bylo ještě nedávno a nezřídka dodnes i bývá pokládáno za příležitost takřka již k celoživotnímu bilancování, je v případě Mečislava Boráka ovšem jen důvodem k připomenutí toho, co zatím dokázal a co vše má ještě tzv. „rozděláno“. O tom, co chystá a připravuje, ví snad už jen on sám.

Původním povoláním Mečislava Boráka, či, jak jej oslovují přátelé a známí, Míti, se měla stát žurnalistika. Po absolutoriu studia žurnalistiky na Karlově univerzitě v Praze a vykonání vojenské základní služby nezakotvil, jak by se dalo předpokládat, v některém z českých listů. Poměry počátků normalizace, otevírající mladým a poslušným dveře k rychlé kariéře, nabí-

zely těm méně ochotným jen jakési náhražkové zaměstnání. A tak místo žurnalistiky, kterou nedávno dostudoval, našel Míta zaměstnání v ostravském družstvu Zlatník.

René Petráš Vztah k historii, zejména pak k dějinám protinacistického odboje, k nimž měl jako rodák z Janovic u Vsetína obzvláště blízko, jej přivedl posléze do Slezského zemského muzea, na jeho ostravské pracoviště zabývající se dějinami revolučních bojů. Nestal se ovšem typickým muzejním historikem, sbírajícím a popisujícím hmotné doklady dávno minulých a postupně zapomínaných dějů. Zaměřil se na události doby vzdálené tehdy jen něco více než tři desítky let. Doby, jež zanechala v myslích těch, kdo ji prožili, mnohdy nesmazatelnou brázdou vzpomínek na vlastní utrpení i osudy osob jim blízkých, na padlé na všech frontách druhé světové války, na povražděné v gestapáckých mučírňách či koncentračních táborech. Jeho novinářská nátura jej směřovala v první řadě ke konkrétním lidem, a to především k těm, kdo přežili nelehká léta války a okupace a mohli o nich podat svědectví. Ale i výsledky jeho archivních výzkumů se dotýkaly prioritně konkrétních jednotlivců, ať již šlo o viníky, jejich oběti, či pozůstalé.

Toto detailní zaměření Borákovy vědecké práce předurčovalo její regionální rozměr. Nestal se, a je třeba říci naštěstí, pouze typickým historikem „velkých čísel“, shrnujícím a interpretujícím strohý statistická data, suchopárným vědcem snažícím se mnohdy takřka za každou cenu podat zobecňující pohled na dějinné etapy ve velkých a oficiální historiografií zpravidla i oceňovaných syntézách, jejichž závěry se ale nezřídka rozpadají v okamžiku konfrontace s drobnokresbou konkrétních událostí a lidských osudů.

Není proto náhodou, že prvním tématem, kterým se M. Borák zapsal do širšího povědomí jako historik odboje a okupace byly osudy osob povražděných v rámci odvety za odbojovou činnost v Živicích na Těšínsku. První studie o životické tragédii vznikly u příležitosti jejího 35. výročí a byly publikovány v Časopise Slezského zemského muzea, v Těšínsku a ve Vlastivědných listech.¹ Zájem o ně byl takový, že se ještě v témže roce dočkaly i samostatného vydání, a to jak v češtině, tak rovněž v polském překladu.² Již v následujícím roce pak vyšla na téma životické tragédie i obširnější Boráková monografie s názvem Zločin v Živicích, která se již po čtyřech letech dočkala druhého vydání a byla rovněž přeložena do polštiny.³ Znovu se pak vrátil k tématu životické tragédie dvěma pracemi v průběhu 90. let minulého století.⁴

Tématika nacistické perzekuce a protinacistického odboje na Těšínsku, zejména pak v jeho části zabrané v roce 1938 Polskem, se od té doby prolíná takřka veškerou Borákovou vědeckou prací. Kromě řady drobnějších studií a materiálových prací, v nichž zpracoval také některá dílčí témata a osudy jednotlivců,⁵ se stává tato problematika v roce 1990 i základem

¹ *Svědectví o životické tragédii*. Časopis Slezského muzea, B, 28, 1979, č. 1, s. 25-39 + 1 příl. K 35. výročí životické tragédie. Těšínsko, 22, 1979, č. 1, s. 1-3. *Dohra životické tragédie*. Vlastivědné listy, 5, 1979, č. 1, s. 5-7.

² *Životická tragédie*. Karviná : Ostrava, 32 s. (Polský překlad: *Żywocicka tragedia*. Przel. J. Damborský. Ostrawa, 1979, 50 s.)

³ *Zločin v Živicích*. I. vyd. Ostrava : Profil, 1980. 142 s. – II. vyd. Ostrava : Profil, 1984. 148 s. (Polský překlad: *Zbrodnia w Żywocicach*. Przel. J. Damborský. Głos Ludu, 3 lipca - 20 października 1984 r.)

⁴ *Nazistowska akcja likwidacyjna w Żywocicach (6 VIII 1944 r.) i jej sprawcy*. Zranie Śląskie, 54, 1991, nr 1-2, s. 47-64 (vyšlo 1993). *Svědectví ze Životic*. Druhá světová válka na Těšínsku a okolnosti životické tragédie. Český Těšín, 1999. 175 s.

⁵ *Útek z tábora v Dössel*. Těšínsko, 29, 1986, č. 1, s. 23-24. (Polský překlad: *Ucieczka z obozu Dössel*. Głos Ludu, 11. 7. 1985, s. 4.) *Hrob u jámy Barbora*. Svědectví o prvním nacistickém váleč-

pro vydání obsáhlé syntézy o válečných zločinech nacistů na Těšínsku pod názvem Na příkaz gestapa.⁶

Nacistický teror a pronásledování jednotlivých skupin obyvatelstva Těšínska z rasových či národnostních důvodů se staly dalšími okruhy Borákova badatelského zájmu. Správně postřehl, že česká historiografie jakoby zapomínala na to, co se dělo na územích mimo protektorát. A přitom právě na části českého Těšínska, která byla okupanty 1. září 1939 obsazena jako tehdy součást polského státu, došlo k největším zločinům a persekucím na území dnešní České republiky. Zaujaly jej především osudy těšínských Poláků, vystavených mnohem krutějším a bezohlednějším podmínkám nacistické okupace, než s jakými se setkávali obyvatelé české národnosti v protektorátě. Jako jeden z prvních tak uvedl do české historiografie tematiku tzv. Polenlágřů, specifického druhu koncentračních táborů určených speciálně pro Poláky.⁷

Značnou pozornost věnoval i osudům židovského obyvatelstva. Zásadní význam z hlediska poznání počátků holocaustu měla již jeho první práce s touto tematikou věnovaná první masové deportaci židovského obyvatelstva v rámci tzv. Akce Nisko. Závažnost výsledků Borákova výzkumu podtrhla ostatně i skutečnost, že ke knize, v níž byly jejich výsledky publikovány, napsal úvodní slovo tehdejší prezident České republiky Václav Havel.⁸ Židovské problematice se Mečislav Borák od té doby věnoval soustavně a trvale, a to včetně otázek restitucí židovského majetku⁹ a dospěl postupně k celé řadě zevšeobecňujících závěrů s platností pro oblast celého českého Slezska.¹⁰

ném zločinu na Těšínsku. Těšínsko, 32, 1989, č. 3, s. 1–6. *Válečné osudy Karola Śliwky*. Těšínsko, 32, 1989, č. 3, s. 17–19. Tragédie slezských policistů. Těšínsko, 36, 1993, č. 4, s. 11–19. *Pierwsze dni okupacji hitlerowskiej na Śląsku Cieszyńskim*. Pamiętnik Cieszyński, 9, 1994, s. 132–143. *Ucieczka z transportu śmierci*. Kalendarz Śląski, 34, 1998, s. 126–129. *Ucieczka z transportu śmierci*. Biuletyn Towarzystwa Opieki nad Oświęcimiem. Warszawa 1998, nr 34, s. 193–196. *Pod opieką policji*. Kalendarz Śląski, 34, 1998, s. 138–139. *Nieznane egzekucje Polaków*. Kalendarz Śląski, 35/1999, s. 99–102. *Persekuce polského obyvatelstva*. In Nacistické represe proti obyvatelstvu českých zemí v letech 1938–1945. Učební texty pro střední školy. Praha : Česko-německý fond budoucnosti, 2005.

⁶ *Na příkaz gestapa*. Nacistické válečné zločiny na Těšínsku. Ostrava, 1990. 308 s. + 81 obr. příl.

⁷ *Relacja z poszukiwania obozu*. Głos Ziemi Cieszyńskiej, 26, 1986, nr 27, s. 4. *Zapomniane obóz „Polenlager“ nr 83 w Beneszwie Dolnym*. Kalendarz Śląski, 29, 1993, s. 67–75. „Polenlágřy“ - zvláštní druh nacistických koncentračních táborů ve Slezsku. Těšínsko, 37, 1994, č. 4, s. 24–27. *Nucené nasazení Poláků na práce do Říše v letech 1939–1945 (s přihlédnutím k Polákům z Těšínska)*. Slezský sborník, 99, 2001, s. 95–108. *Tábory pro Poláky ve Slezsku (1939, 1942–1945)*. In *Museli pracovat pro Říši*. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války. Sborník ze semináře konaného ve Státním ústředním archivu v Praze dne 2. dubna 2004. Praha : Státní ústřední archiv, 2004. s. 124–137. *Persekuce polského obyvatelstva*. In Nacistické represe proti obyvatelstvu českých zemí v letech 1938–1945. Učební texty pro střední školy. Praha : Česko-německý fond budoucnosti, 2005.

⁸ *Transport do tmy*. První deportace evropských Židů. Úvodní slovo Václav Havel. Ostrava, 1994. 223 s.

⁹ *O restitucích kulturních statků obětí holocaustu*. Soudobé dějiny, XI, 2004, č. 1–2, (Český fašismus, Mnichov a protektorát) s. 282–299. *Kulturní statky a problémy vlastnictví*. Zkušenosti střední Evropy po roce 1989: Terezínské listy, 32, 2004, s. 85–94.

¹⁰ *Příprava a průběh nízkých transportů*. In Nisko 1939/1994. Mezinárodní vědecká konference Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů. Sborník referátů. Ostrava, 1995, s. 100–105. *Wydarzenia „nocy kryształowej“ i ich oddźwięk na terenach Czechosłowacji*. In: Colloquium Opole '98 - 60 rocznica pogromu Żydów w Niemczech. Opole, 2000, s. 49–60. *The situation of the Jewish Population in the Territory*

Nemenší ohlas než sledování tzv. židovské problematiky měla i Borákova práce věnovaná katyňskému zločinu. Toto téma bylo pochopitelně možno otevřít teprve po roce 1990. Překvapeným českým čtenářům se tak poprvé dostalo do rukou vedle nezkrácené informace o jednom z největších válečných zločinů moderní doby, fyzické likvidaci tisíců polských důstojníků, policistů a celníků nařazené Stalinem a realizované sovětskými bezpečnostními složkami, i překvapivé sdělení, že část katyňských obětí pocházela právě z oblasti české a Poláky v roce 1938 zabrané části Těšínska. Borákovy prací na toto téma výrazně přesahují regionální dimenzi, i když oběti z Těšínska nepřestávají být centrem části jeho studií i monografií.¹¹

Vedle sledování problematiky persekucí a nacistických zločinů byla a je přirozeně nemenší pozornost Borákovy práce věnována i odboji a odporu proti okupantům. Od počátečních přehledů¹² jej jeho badatelský zájem dovedl k souhrnnému zpracování věnovanému odboji na odtrženém území Těšínska obsaženém v rukopisu kandidátské práce obhájené v roce 1987 v Ústavu československých a světových dějin ČSAV v Praze.¹³ Nedostupnost a absence možnosti širšího využití dochovaných pramenů a vzpomínek pamětníků v případech některých mimořádně citlivých kauz zejména komunistického odboje a činnosti sovětských zpravodajských služeb, jaká existovala ve druhé polovině 80. let, jakož zaujetí jinými, z pohledu doby nesporně závažnějšími tématy v letech devadesátých, nedovolilo bohužel zatím docentu Borákovi, s výjimkou některých dílčích souhrnů komparativní povahy,¹⁴ zpracování

of Czech Silesia during the Occupation 1938–1945. In *Jews in Silesia*. Ed. by M. Wodziński and J. Spyra. Kraków, 2001, s. 181–192. *Situace židovského obyvatelstva na území českého Slezska v době okupace (1938–1945)*. In *Židé ve Slezsku*. Český Těšín, 2001, s. 136–146. *Sytuacja ludności żydowskiej na obszarze czeskiego Śląska w okresie okupacji (1938–1945)*. Śląsk Opolski, 11, 2001, nr 2 (44), s. 38–44. *Změny v postavení židovské městské komunity v Ostravě (1938–1945)*. Česko-slovenská historická ročenka, 2001, Brno : Česko-slovenská/Slovensko-česká komise historiků ve vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, 2001, s. 85–91. *Transporty do Niska nad Sanem ve světle literatury a pramenů*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, sv. 22, 2005, s. 272–294.

¹¹ *Głos historii* (Groby w Lesie Katyńskim, Obóz w Ostaszówce, Obóz w Starobielsku). Szkice i dialog. Kwartalnik społeczno-kulturalny. Polish Evangelical Institut in Stockholm, 11, 1990, nr 40, s. 32–40. *Katyň – neznámé souvislosti*. Občané z Těšínska obětmi zločinu NKVD. Těšínsko, 34, 1991, č. 3, s. 10–15. *Vraždy v Katyňském lese*. Ostrava, 1991. 123 s. *Symbol Katynia*. Zaolziańskie ofiary obozów i więzień w ZSRR. Przeł. Otylia Toboła. Czeski Cieszyn, 1991. 203 s. *Zaolziańskie ofiary Katynia*. Łambinowicki Rocznik Muzealny. Opole, 15, 1992, s. 20–27. *Mrtví od Charkova*. Občané z Těšínska v Katyni číslo 2. Těšínsko, 35, 1992, č. 1, s. 16–22. *Echa katyńskie*. Kalendarz Śląski, 29, 1993, s. 49–52. *Katyn dans la mémoire des Tchèques et des Polonais de Silésie*. La Nouvelle Alternative. Revue pour les droits et les libertés démocratiques en Europe de l'Est. Paris. Décembre 1993, No 32, p. 28–31. *Dlaczego kłamał Franciszek Hajek?* Biuletyn Katyński, 1997, nr. 42, s. 55–69. *Zločin v Katyni a jeho české a slovenské souvislosti*. In *Evropa mezi Německem a Ruskem*. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty. Praha, 2000, s. 505–522. *Ostravští rodáci obětmi zločinu NKVD v Katyni*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 17/1995, s. 152–163. *Największa zbrodnia w historii Zaolzia*. Podróż do Miednoje. Kalendarz Śląski, 37/2001, s. 106–111.

¹² *Po stopách partyzánů v Beskydech*. Ostrava 1984. 41 s. + 14 map. Příl

¹³ Rukopis je uložen v knihovně Historického ústavu AV ČR v Praze a Slezského ústavu SZMO v Opavě. Výsledky a metody výzkumu jsou shrnuty v autoreferátu: *Odboj proti fašismu na odtrženém území Těšínska v letech 1938–1945*. Autoreferát disertace. Opava 1987. 32 s.

¹⁴ *Odboj ve Slezsku*. In *Rok 1942 v českém odboji*. Sborník příspěvků z vědecké konference. Praha, 1999, s. 60–62. *Vyústění koncepcí českého a polského národního odboje na Těšínsku*. In *Válečný rok 1944*. Příspěvky účastníků mezinárodní konference konané ve dnech 19.–20. října

vycerpávajícího syntetického pohledu na tuto problematiku. I přesto se však četní zájemci o dějiny odboje mohli dočkat některých cenných bilančních a metodologických úvah,¹⁵ jakož i analýzy jednotlivých dílčích témat,¹⁶ z nichž k širší veřejnosti nejsledovanějším patří podohledení skutečných osudů sporného hrdiny amerického filmu Schindlerův Seznam Oskara Schindlera, zejména jeho podvratné protičeskoslovenské činnosti na Ostravsku¹⁷ nebo práce věnované dosud nepříliš známé historii tzv. Slezského odboje.¹⁸

Dlouholetá, pečlivá až minuciózní pozornost věnovaná Těšínsku a některým jeho jednotlivým lokalitám¹⁹ v období 1938–1945 umožnila docentu Borákovi zamýšlet se i nad možnostmi zpracování celkového pohledu na problematiku českého Slezska, v tom pak zejména Těšínska,²⁰ v letech okupace a války. Základem k tomu bylo zpracování přehledu dosavadních výzkumů a stanovení možností a směrů dalších badatelských aktivit v oblasti dějin Slezska realizovaného v rámci kolektivní práce ve Slezském ústavu AV ČR v roce 1991, na němž se podílel i redakčně²¹ a posléze pak rovněž konference k 50. výročí Slezského ústavu v Opavě

1999 v Praze. Připravila Z. Zudová-Lešková. Praha, 2001, s. 160–164. *Odboj proti nacistickým okupantům na Ostravsku v letech 1939–1945*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska. 16/1991, s. 30–54. *Odboj na území českého Slezska v letech 1938–1945*. In Účast kresťanov v protifašistickom odboji v strednej Európe v rokoch 1933–1945. Zborník. Liptovský Mikuláš, 2001, s. 69–79. *Dvě koncepce odboje na Těšínsku (Zaolží) 1938–1945*. In Wspólne odnajdywanie historii. Drogi ku przyszłości. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2005.

¹⁵ Např.: *K některým metodologickým a heuristickým problémům regionálního výzkumu dějin protifašistického odboje (1938–1945) v Severomoravském kraji*. Zpravodaj SÚO ČSAV, Opava, leden-březen 1989, s. 7–9. *K výzkumu problematiky českého a polského národního odboje na odtrženém území Těšínska v letech 1938–1945*. In Slezsko v československo-polských vztazích 1918–1947. Opava, 1991, s. 50–54.

¹⁶ *Zapomenutí hrdinové. Osudy letců z Těšínska na západní frontě*. Těšínsko, 37/1994, č. 1, s. 7–14. *Wilhelm Kosarz i „czeska czwórka“*. Kalendarz Śląski, 30, 1994, s. 69–77. *Úvodem*. In Cesty a osudy bohumínských odbojářů 1938–1945. /Bohumín 1995/, s. 4–6. *Svědectví o zastřelení anglického a kanadského letce u Moravské Ostravy v roce 1944*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska. 16/1991, s. 147–156. *Válečné matryky z Karvinska*. Těšínsko, 39/1996, č. 2, s. 28. *Ruské protisovětské středisko v Ostravě za druhé světové války*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska. 18/1997, s. 256–258. *Zavraždění ostravských skautů a jejich přátel v dubnu 1945*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska, 19/1999, s. 71–108.

¹⁷ *Oskar Schindler ve sběžích Abwehru na Ostravsku*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, sv. 21, 2003, str. 246–262.

¹⁸ *Jaroslav Wachutka a Slezský odboj*. Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku, 8, 1993, s. 23–34. *Neznané dokumenty k činnosti tzv. Slezského odboje*. Slezský sborník, 96, 1998, č. 4, s. 297–308.

¹⁹ *Orlová v letech 1938–1945*. In Dějiny Orlové. Orlová, 1993, s. 112–114, 116–122, 129–140. *Přehlední studie Havířova v letech 1938–1945*. In Havířov. Havířov, 1995, s. 61–69. *Problematika imunitní Těšínska. Spolupracovník R. Žáček*. In Stan i potrzeby badań nad dziejami Cieszyna. Cieszyn, 1998, s. 62–65. *Stav a perspektivy výzkumu Českého Těšína*. Spoluautor R. Žáček. In Stan i potrzeby badań nad dziejami Cieszyna. Cieszyn, 1998, s. 66–68.

²⁰ *Údělští v roce 1938*. Suchá v době války a okupace/Wydarzenia z 1938 roku. Sucha w czasie okupacji i wojny w latach 1939–1945. In Horní Suchá 1305–2005. Havířov, 2005, s. 22–31.

²¹ *Česká historiografie k dějinám Těšínska za druhé světové války (1939–1945)*. In Stan i potrzeby badań nad dziejami Śląska Cieszyńskiego. Cieszyn, 2000, s. 106–118.

²² *Období let 1938–1945*. In Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu. Opava, 1991, s. 225–261.

věnovaná problematice Slezska v dějinách českého státu.²² Konkrétní výstupy pak tyto úvahy přinesly v jednotlivých kapitolách kolektivních prací věnovaných dílem dějinám Těšínska,²³ dílem historii Českého Slezska.²⁴

Vedle výzkumu okupačního období se Mečislav Borák věnuje, byť ne tak výrazně a systematicky, i některým specifickým otázkám meziválečného vývoje Těšínského Slezska. Zájem o tuto problematiku je spjat bezprostředně s jeho druhým základním okruhem badatelské činnosti, a to jsou osudy polské národnostní menšiny a vzájemné postoje Čechů a Poláků, zejména v krizových obdobích počátku 20. a závěru 30. let minulého století. Jedná se tedy především o témata, která vyvolávala ve své době výrazné emoce a dodnes patří mezi nejsledovanější jak z hlediska historiků, tak i široké veřejnosti. Bylo by ovšem chybou, domnívat se, že jeho zájem o zmíněná „citlivá“ témata je snad dán jakousi spíše žurnalistickou snahou o pouhé otevírání donedávna tabuizovaných kauz. Bez objasnění podstaty vývoje česko-polských vztahů na Těšínsku nelze totiž dosti dobře pochopit takřka nic z toho, co se mezi oběma národnostmi odehrávalo za druhé světové války a stejně tak i po ní. A právě proto se M. Borák, ač jeho hlavní zájem byl soustředěn jinde, nemohl vyhnout i výzkumu témat jako byla otázka zadržování přepravy vojenského materiálu přes Československo do Polska v době jeho válečného konfliktu s bolševickým Ruskem v letech 1919–20²⁵ a některými dalšími záležitostmi, jako byl např. údajný „únos“ Andreje Hlinky,²⁶ názory významného polského představitele z pruského Slezska Wojciecha Korfantyho na těšínskou otázku jak se projevovaly v pamětech Jaroslava Šaldy²⁷ či sporu o Těšínsko z pohledu Karla Čapka.²⁸ aj. Nemalelou pozornost věnoval i tématu sice vcelku nekonfliktnímu, nicméně tak trochu jako barometr odrážejícímu vývoj československo-polských vztahů, jakým byla havárie polských letců Žwirky a Wigury na Těšínsku a osudy a události kolem jejich památníku.²⁹ Diskuze probí-

²² *Stav výzkumu dějin českého Slezska v období let 1938–1945*. In Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě. Opava, 1998, s. 283–291.

²³ *Těšínsko v letech 1938–1945*. In Nástin dějin Těšínska. Ostrava-Praha 1992, s. 102–117. *Polský překlad: Śląsk Cieszyński w latach 1938–1945*. In Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego. Przeł. Mieczysław Bałowski. Ostrava, Praga 1992, s. 102–117. *Těšínské Slezsko za druhé světové války (1938–1945)*. Historie okupovaného pohraničí 1938–1945, sv. 9, 2005. (v tisku).

²⁴ *České Slezsko 1938–1945*. In Gawrecki, D. a kol. Dějiny Českého Slezska 1740–2000. Opava: Slezská univerzita, 2003. II. díl, s. 369–404.

²⁵ *Zadržování přepravy válečného materiálu přes Československo do Polska v letech 1919–1920*. In Śląsk Cieszyński u zarania polskiej i czechosłowackiej niepodległości 1918–1920. Cieszyn, 1999, s. 86–95. *Rozmowy Polaków z Beneszem w sprawie polskich transportów wojskowych przez Czechosłowację w lipcu i sierpniu 1920 r.* Pamiętnik Cieszyński, 14, 1999, s. 110–118.

²⁶ *Únos Andreje Hlinky*. Těšínsko, 39, 1996, č. 4, s. 7–11. (Polský překlad: Czy Polacy chcieli porwać Hlinkę? Kalendarz Śląski, 33, 1997, s. 141–146.) *Opozdněný „únos“ Andreje Hlinky*. Slovenské historické studie, 23, 1997, s. 63–67. *Chystaný únos Andreje Hlinku*. Tajná akcia polskej výzvednej služby. Historická revue, 9, 1998, č. 7, s. 8–9 aj.

²⁷ *Wojciech Korfanty a Těšínsko v pamětech Jaroslava Šaldy*. Těšínsko, 46, 2003, č. 2, s. 19–20.

²⁸ *Spor o Těšínsko a Karel Čapek*. Těšínsko, 44, 2001, č. 2, s. 26–27.

²⁹ *Památník letecké tragédie v Těrlicku – symbol proměn česko-polských vztahů na Těšínsku v letech 1932–1938*. Časopis Slezského zemského muzea, B, 51, 2002, s. 269–288. *Żwirkowisko – przemiany symbolu*. In Żwirkowisko. Historia i współczesność miejsca pamięci legendarnych lotników polskich Franciszka Żwirki i Stanisława Wigury. Praca zbiorowa pod red. Józefa Szymeczka. Czeski Cieszyn: Olza, 2002, s. 84–114. *Havárie polských letců Žwirka a Wigury v Těrlicku*. Těšínsko, 46, 2003, č. 1, s. 15–19.

hající před připravovaným rozdělením Československa na počátku 90tých let v souvislosti s údajným úmyslným poškozením Slovenska arbitrážním výrokem o stanovení československých hranic v roce 1920 přiměly Boráka k zamyšlení i nad tímto problémem.³⁰ Soustředění na ony „sporné a konfliktní“ problémy osudů Těšínského Slezska související tak či onak se zahraničně politickým postavením obou soupeřících států přivedlo jej i k pokusu o souhrnné postizení role Těšínska v mezinárodních vztazích meziválečného období.³¹

Mnohem soustavnější pozornost než období meziválečnému jako celku, věnuje Borák relativně krátkému časovému úseku od Mnichova a polského záboru části československého Těšínska do přepadení Polska německou armádou. Zvláště cenné v tomto ohledu je jeho obsáhlé zpracování problematiky delimitace hranic po přijetí polského ultimata československou vládou v říjnu 1938 doplněné edicí vybraných dokumentů.³² V této souvislosti se mu podařilo osvětlit i některé dosud takřka neznámé události provázející ony neklidné dny, jako bylo střetnutí československého a polského vojska u Čadce v listopadu 1938,³³ či incident u polského konzulátu v posledních dnech roku 1938.³⁴ Dotkl se rovněž z polské strany dlouhodobě požadovaného zpracování protipolské české diverze na Těšínsku v období mezi říjnem 1938 - srpnem 1939.³⁵ Široký ohlas mělo i jeho podání tzv. jablunkovského incidentu, který předcházela vypuknutí druhé světové války.³⁶ S tematikou pohnutých událostí let 1938–1939 bezprostředně souvisí rovněž do konce 80. let utajovaná a tedy takřka neznámá historie bojů československých vojáků na Podkarpatské Rusi.³⁷

³⁰ *Ukradené vesnice. Musí Češi platit za 8 slovenských obcí?* Spoluautor R. Žáček. Český Těšín, 1993. 32 s. + 3 map. příl.

³¹ *Role Slezska v zahraničních vztazích ČSR vůči Německu a Polsku v letech 1918–1938.* Společně s R. Žáčkem. In *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě.* Sborník mezinárodní vědecké konference. Praha, 1999, s. 566–570.

³² *Zábor Těšínska a první fáze delimitace hranic mezi Československem a Polskem (výběr dokumentů).* Časopis Slezského zemského muzea, B, 46, 1997, s. 206–248. *Spor o chatu pod Velkým Polodem.* Těšínsko, 41, 1998, č. 4, s. 9–10. *Druhá fáze delimitace hranic mezi Československem a Polskem na Těšínsku v listopadu 1938 (výběr dokumentů).* Časopis Slezského zemského muzea, 49, 2000, s. 51–94.

³³ *Československo-polská „malá válka“ u Čadce 25. listopadu 1938.* Historie a vojenství, 47, 1998, č. 4, s. 65–90. *Incident pod Tatrami 27. listopadu 1938 a delimitace hranic mezi Polskem a Česko-Slovenskem.* Historie a vojenství, 47, 1998, č. 5, s. 3–24. *Starcie zbrojne polskiego i czechosłowackiego wojska pod Czacą 25 listopada 1938 roku.* In *Od Zaolzia po Jaworinę. Rewindykacje graniczne jesieni 1938 roku.* Prace Komisji Historii Wojskowości, tom III. Nowy Targ, 2004, s. 69–100.

³⁴ *Únos „bílého orla“.* Incident u polského konzulátu v Moravské Ostravě 26. 12. 1939. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 20, 2001, s. 466–472. *Porwanie Orla białego.* Kalendarz Śląski, 37/2001, s. 133–138.

³⁵ *Česká diverze na Těšínsku v letech 1938–1939.* Slezský sborník, 94, 1996, s. 45–53. (Polský překlad: *Czeska dywersja na Zaolziu 1938–1939.* Slezský odboj. Głos Ludu, 21 marca - 18 kwietnia 1996.)

³⁶ *Atak na tunel.* Napad niemiecki na Przełęcz Jablunkowską 26.VIII.1939 r. Kalendarz Śląski, 30, 1994, s. 35–41.

³⁷ *Boje československé armády na Slovensku a Podkarpatské Rusi (říjen 1938–březen 1939).* Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C-D, 2, 1999, s. 123–128. *Śmierć na poloninách Zakarpacia.* Kalendarz Śląski, 39/2003, str. 127–140. *Obrana Podkarpatské Rusi (říjen 1938–březen 1939).* Česko-slovenská historická ročenka 1997, Brno : Česko-slovenská/Slovensko-česká komise historiků ve vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, 1997, s. 165–178. *Obrana republiky na Podkarpatské Rusi v letech 1938–1939.* In: *Vznik ČSR 1918 a Podkarpatská Rus.* (Sborník z mezinárodní konference v Praze). Edice Podkarpatská Rus, sv. 21. Praha : Společnost přátel Podkarpatské Rusi v nakladatelství Česká expedice, 1999, s. 87–95.

V posledních letech věnuje Mečislav Borák pozornost i některým tématům z období po roce 1945. I při jejich výběru ovšem jako by navazoval alespoň zčásti na problematiku válečnou.³⁸ Bezprostředně se jí týkají otázky retribučního soudnictví a poválečného vězeňství, tedy poválečných postihů spolupráce s gestapem, kolaborace. Rozsáhlým zpracováním agendy Mimořádných lidových soudů na Ostravsku (spolu s D. Janákem) otevřeli toto téma pro českou historiografii.³⁹ Stejně tak bylo pokračováním sledování osudů židovského obyvatelstva sledování zásahů poválečných československých soudů proti pachatelům provinění vůči Židům v období druhé světové války, jež je možno nezřídka klasifikovat jako projevy antisemitismu českého poválečného soudnictví.⁴⁰

Od této problematiky byl již jen krok k výzkumu soudních i mimosoudních perzekucí československých občanů po únoru 1948, zvláště pak těch, kteří si vydobyli nemalé zásluhy o osvobození země z nacistické poroby. Podrobným výzkumem důvodů pro zařazování jednotlivých osob do Táborů nucené práce se M. Borákovi (ve spolupráci s D. Janákem) podařilo rozkrýt fungování mechanismů tohoto persekucního systému, ale rovněž vyvrátit i obecně

³⁸ *Internacní tábor „Hanke“ v Moravské Ostravě v roce 1945.* Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. 18/1997, s. 88–124.

³⁹ *Činnost Mimořádného lidového soudu Moravská Ostrava v letech 1945–1948.* Časopis Slezského zemského muzea, B, 44, 1995, č. 1, s. 64–90. *Spravedlnost podle dekretu.* Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948). Ostrava, 1998. 454 s. + 90 obr. příl. *Archivní fondy k retribučnímu soudnictví v České republice.* In *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955.* Sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25. 10. 2000 v Praze v rámci grantového projektu GA 409/99/2000. Příloha časopisu *České vězeňství*, č. 3, 2001, s. 150–175. *Die tschechoslowakische Retributionsgerichtsbarkeit und die deutsche Problematik 1945–1948. Die außerordentlichen Volksgerichte in Moravská Ostrava, Opava und Nový Jičín.* In: *Sozialgeschichtliche Kommunismusforschung. Tschechoslowakei, Polen, Ungarn und DDR 1948–1968.* Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 22. bis 24. November 2002. München, 2005, s. 365–422 (spoluautor D. Janák). *Kolaborace kněží z Těšínska s okupanty v letech 1938–1945 v materiálech poválečných soudů.* In *Andros probabilis.* Sborník prací přátel a spolupracovníků Prof. PhDr. Miloše Trapla. CSc. k jeho 70. narozeninám. Brno, 2005, s. 227–239. *Protektorátní novináři před retribučními soudy v letech 1945–1948 (na příkladu Mimořádného lidového soudu v Ostravě).* In *Fragmenty našich národních dějin.* Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta. Uspořádali Jan Hájek a Jiří Kocián. Praha : Historický ústav AV ČR, 2005, s. 507–528.

⁴⁰ *Antisemitismus a židovská otázka ve světle materiálů retribučních soudů.* In *Fenomén holocaust.* Sborník mezinárodní vědecké konference. Praha : Terezín 1999, s. 103–107. *Anti-Semitism and the Jewish Question in the Czech Lands in the Light of Documents of the Retribution Courts.* In *The Holocaust Phenomenon. Conference Report of the International Scientific Conference.* Prague : Terezín, 1999, p. 108–113. *Postih provinění vůči Židům před retribučními soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945–1948 (výsledky výzkumu).* In *Poválečná justice a národní podoby antisemitismu. Postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945–1948 a v některých zemích střední Evropy.* (Sborník příspěvků). Praha : Opava, 2002, s. 363–373. *Mimořádný lidový soud Moravská Ostrava a projevy antisemitismu v jeho spisech.* Tamtéž, s. 52–78. *Spisy mimořádných lidových soudů z let 1945–1948 v českých archivech a možnosti zkoumání židovské problematiky.* In: *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945–1948.* (Sborník příspěvků). Praha : Opava, 2002, s. 31–58.

rozšířenou domněnku, že v nich šlo jediné a výlučně o persekuci osob politicky nepohodlných.⁴¹

V poslední době je větší část badatelské práce M. Boráka obrácena směrem k výzkumu osudů československých občanů zavlčených v průběhu existence Sovětského svazu do sovětských táborů a věznic, tzv. gulagů. Práce, které se věnuje s kolektivem spolupracovníků a která je podporována Grantovou agenturou České republiky není ještě dokončena. I dosud publikované výsledky však svědčí o tom, že i v této ještě nedávno tabuizované problematice bude možno díky Borákově práci konečně nahradit obecně rozšířené pověsti a legendy ověřenými fakty.⁴²

Vedle hlavních okruhů badatelského zájmu Mečislava Boráka, spjatých s otázkami války, odboje a persekucí nelze opominout jeden, který se sice výše zmíněných událostí bezprostředně netýká, ale nelze říci, že by s nimi vůbec nesouvisel. Je to soustavný zájem o menšinové otázky⁴³ a zejména o život a osudy příslušníků polské národnostní menšiny. Zde

⁴¹ *K činnosti ostravských komisí pro zařazování osob do TNP (1948–1953)*. Spoluautor Marie Janáková. In *Tábory nucené práce a další projevy perzekuce 1948–1954*. Sborník z konference SÚ ČSAV a KH FF SU. Opava, 1991, s. 28–54. *Tábory nucené práce na Ostravsku*. In *Internacné formy politickej perzekucie*. Zborník referátov, reminiscencií a autentických dokumentov. Košice, 1992, s. 25–33. *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Spoluautor D. Janák. Opava, 1996. 285 s. *Výzkum mechanismu mimosoudních perzekucí na Moravě a ve Slezsku v letech 1945–1954*. In *Internacné formy politickej perzekucie II*. Zborník referátov a utajovaných dokumentov. Košice, 2002, s. 43–62. *Fenomén tzv. vojenských táborů nucené práce v Československu a jeho mezinárodní souvislosti*. Slezský sborník, 98/2000, s. 78–92.

⁴² *Obyvatelé Těšínska oběťmi táborů a věznic v SSSR (výsledky výzkumu)*. Slezský sborník, 90, 1992, č. 2, s. 108–120. *Materiály k perzekuci československých občanů ve 30.–50. letech v SSSR v ruských archivech*. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955*. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, 2001, s. 76–86. *České stopy v Gulagu*. Z výzkumu perzekuce Čechů a občanů ČSR v Sovětském svazu. Opava 2003. 167 s. *Českoslovenští občané z území dnešní České republiky perzekvovaní v SSSR*. In Borák, M. a kol. *Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR*. Sborník příspěvků. Sešity ÚDV AV ČR, sv. 38, 2003, s. 7–205. *Czechoslowaccy jeńcy wojenni w ZSSR 1945-1955 (problem weryfikacji narodowości i obywatelstwa w sowieckiej ewidencji)*. In *Jeńcy wojenni w latach II wojny światowej*. Łambinowicki Rocznik Muzealny, 25, Opole 2002, s. 109–120. *Prameny k persekuci české menšiny a československého exilu v bývalém SSSR v ruských archivech*. Acta universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica, 31, 2002, s. 383–397. *Badania nad czeskimi (czechoslowackimi ofiarami represji w byłym Związku sowieckim (1918-1956))*. In *Represe sowieckie wobec społeczeństw Europy Środkowo-Wschodniej*. Tomaszów mazowiecki-Lódź, Akademia Świętokrzyska-Uniwersytet Łódzki 2005 (v tisku).

⁴³ *Problematika menšin ve studijním programu Slezské univerzity v Opavě*. In *Metody výchovy a vzdělávání ve vztahu k národnostním menšinám*. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference. Praha 2005 (v tisku).

Problémy menšinových médií na příkladu polské národnostní menšiny v ČR. In *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich/Opolské a opavské Slezsko ve směru evrop-*

jakoby došel k závěru, že není možno sledovat jen krizové okamžiky v životě člověka a proto jeho zájem o vybrané problémy přerostl do postižení celkové problematiky. Zde je Borák bezesporu nejvýznamnějším českým autorem a největším znalcem života polské menšiny. Zaměřuje se jak na její minulost, tak i na současný život a perspektivy dalšího vývoje. Ve svých statích pojednává o všech sledovaných otázkách s patřičným nadhledem, v širokých historických a kulturních souvislostech. Daří se mu otevírat i nejrůznější „Pandořiny skřínky“ česko-polských vztahů, aniž by ovšem podlehl lákavým emocionálním pohledům na ony události.⁴⁴ Skutečnost, že Borák svými pracemi věnovanými Polákům v České republice významně přispěl k rozvoji česko-polských vztahů, našla své vyjádření i v udělení vysokého polského státního vyznamenání.

Zmínit je přirozeně nutno i Borákovu rozsáhlou redakční a editorskou aktivitu, činnost, které je v českém prostředí na rozdíl od zahraničí věnována zpravidla nezaslouženě menší pozornost.⁴⁵ Obdobně je to ostatně i s činností výstavní. Borák je autorem či spoluautorem

ských standardů. Regiony i procesy integracyjne po wejściu do Unii Europejskiej/Regiony a integrační procesy po vstupu do Evropské unie. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference. Ed. M. Borák. Opava : Ústav veřejné správy a regionální politiky Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 2005 (v tisku). *Problematika menšinových skupin. Rozšířený sylabus*. Opava : Ústav veřejné správy a regionální politiky Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, 2005 (v tisku).

⁴⁴ *Očima Poláků*. Československo-polské vztahy v minulosti i v současnosti v zrcadle polského tisku na Těšínsku. Opava, 1992, 180 s. (rukopis). *W obcym mundurze*. Kalendarz Śląski, 30, 1994, s. 52–53. *Poláci v České republice po roce 1989 a sporná místa česko-polských vztahů*. Slezský sborník, 93, 1995, s. 67–70. *Les conflicts du passé dans la mémoire de la minorité polonaise en République tchèque après 1989*. La Nouvelle Alternative. Revue pour les droits et les libertés démocratiques en Europe de l'Est. Paris, Juin 1995, No 38, p. 34–36. *Stosunki czesko-polskie w świadomości Polaków na Śląsku Cieszyńskim po 1989 roku*. In *Strefa pogranicza Polska-Czechy. Procesy transformacji i rozwoju*. Materiały z konferencji międzynarodowej Opole-Ostrawa 19-21 kwietnia 1995 r. Opole, 1996, s. 63–69. *Humanitární akce nebo provokace? Polská potravinová pomoc Těšínsku v červnu 1945*. Těšínsko, 40, 1997, č. 1, s. 10–14. *Z historie Poláků v České republice*. In: Češi, Slováci a Poláci na Těšínsku a jejich vzájemné vztahy. Opava, 1997, s. 22–32. *Polská menšina v České republice*. In *Menšiny v ČR a v sousedních zemích z perspektivy integrace ČR do Evropské unie (Menšiny v ČR a v Evropě)*. Praha, 1997, s. 128–136. *Problémy polské menšiny v České republice v devadesátých letech*. In *Národnostní menšiny a majoritní společnosti v České republice a v zemích střední Evropy v 90. letech XX. století*. Sborník z mezinárodní vědecké konference. Opava, Praha: Dokumentační a informační středisko Rady Evropy, 1998, s. 230–241. *Polská menšina v České republice*. In *Gabal, I. a kol. Etnické menšiny ve střední Evropě. Konflikt nebo integrace*. Praha, 1999, s. 120–127. *Problém dvojjazyčnosti na Těšínsku po roce 1990*. Člověk a společnost, 3, 2000, č. 1. *Stav a perspektivy výzkumu dějin polské národnostní menšiny v ČR (ČR)*. In: *Polacy na Zaolziu (Poláci na Těšínsku) 1920-2000*. Czeski Cieszyn, 2002, s. 31–48. *Vlastenectví Poláků v českých zemích za první a za druhé světové války*. In *Gebhart, Jan – Šedivý, Ivan (eds.) Česká společnost za velkých válek 20. století (pokus o komparaci)*. Praha, 2003, s. 93–102.

⁴⁵ *Nástin dějin Těšínska*. Red. M. Borák a D. Gawrecki. Praha, Ostrava, 1992. 263 s. *Dějiny Orlové*. Ed. M. Borák. Orlová 1993. 272 s. *Česko-slovensko-polské vztahy v letech 1938–1939*. Příspěvky z mezinárodní konference. Ed. M. Borák. Slezský sborník, 94, 1996,

členářů řady muzejních výstav a expozic.⁴⁶ U většiny z nich nešlo nikdy jen o prezentaci běžně známých faktů, ale rovněž o seznámení širší veřejnosti s nejnovější stavem bádání o sledované problematice. Ze všech připomeňme expozici věnovanou bojům československých jednotek při obraně Podkarpatské Rusi v letech 1938–1939, do té doby takřka zcela

č. 1, s. 1–100. *Slezsko v dějinách českého státu*. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě. Ed. M. Borák. Šenov u Ostravy, 1998. 441 s. *K poctě historika mnichovské konference*. Sborník příspěvků k osmdesátinám Bořivoje Čelovského. Ed. M. Borák. Slezský sborník, 101, 2003, č. 3, s. 161–420. *The Lost Heritage of Cultural Assets*. The documentation, identification and repatriation of the cultural assets of WWII victims. Proceedings of the international academic conference in Brno (20.–21. 11. 2003). Edited by M. Borák. Prague : Documentation Centre for Property Transfers of the Cultural Assets of WWII Victims, Institute of Contemporary History, Czech Academy of Sciences, Tilia Publishers, 2005. 187 s. *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich – Opolské a opavské Slezsko ve směru evropských standardů*. Aktywność społeczna mieszkanców pogranicza. Społecznská aktivita obyvatel pohraničí. Sborník příspěvků. Red, připravil M. Borák. Opava : Ústav veřejné správy a regionální politiky Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 2003. *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich – Opolské a opavské Slezsko ve směru evropských standardů*. Regiony i procesy integracyjne po wejściu do Unii Europejskiej. – Regiony a integrační procesu po vstupu do Evropské unie. Sborník příspěvků. Red, připravil M. Borák. Opava : Ústav veřejné správy a regionální politiky Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 2005.

Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945–1948. (Sborník příspěvků). Ed. M. Borák. Praha, Opava : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR a Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002.

Pováleční justice a národní podoby antisemitismu. Postih provinění vůči Židům před soudy a komisemi ONV v českých zemích v letech 1945–1948 a v některých zemích střední Evropy. (Sborník příspěvků). Ed. M. Borák. Praha, Opava : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR a Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002.

Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR. Sborník příspěvků. Ed. M. Borák. Sešity ÚDV AV ČR, sv. 38. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003. *Polska bohemica a česká polonika na přelomu století*. Komentovaná bibliografie. Red. M. Borák a R. Gładkiewicz. Praha : Akademie věd ČR, 2005. *Polacy i Czesi między Rosją i Niemcami (XIX–XXI wiek)*. Red. R. Gładkiewicz, M. Borák. Wrocław : Uniwersytet Wrocławski, 2005.

⁴⁶ Výstavy: *Ofiary Katynia*. Klub PZKO Český Těšín 31. 8.–15. 9. 1990. *Katyně – Symbol zločinů stalinismu*. Slezské zemské muzeum Opava 14. 5.–31. 5. 1991. *Katyně – zločin staletí*. Muzeum Těšínska Český Těšín 16. 4.–9. 5. 1993. *Katyn – pravda i paměť*. Galeryjka Domu Narodowego Cieszyn, 10. 4.–29. 4. 1995. *Książnica Cieszyńska w Cieszynie 2.* – 28. 4. 2000 (s následnou reinstalací ve Skoczowě, Ustroni a Zebrzydowicích), *Katyňské zločiny – neznámé souvislosti*. Maďarské kulturní středisko Praha 5. – 6. 5. 1999. *Polský institut Praha 7.* 3.–31. 5. 1999. *Dom Narodowy Cieszyn 4.* 4. 2000, *Tábory nucené práce na Ostravsku 1948–1954*. Slezský ústav ČSAV Opava, 30. 10. 1991, *Z historie Třineckých železáren*. Část expozice za období 1906–1945. Muzeum Třineckých železáren Třinec, od 8. 4. 1994, *Okupace a odboj na Těšínsku 1938–1945*. Expozice Památníku životické tragédie v Havříově Životicích, od 6. 8. 1994,

neznámou epizodu z historie prvorepublikové československé armády.⁴⁷ Nezanedbatelná je i jeho aktivita recenzní. Celkem zveřejnil přes 50 recenzí a zpráv v odborném tisku.⁴⁸

Závěrem je nutno upozornit na Borákovy popularizační práce. Bývají často mimo okruh zájmů, jako něco, co snad ani do vědy bezprostředně nepatří, i když opak je pravdou. A právě Borákovy práce, které se často dotýkají bezprostředně osudů jednotlivců nacházejí velký ohlas i v publikacích, které většinou v oficiálních bibliografiích nenacházíme na předním místě. Jsou to doslova stovky větších i menších novinových článků,⁴⁹ které seznamovaly s výsledky Borákových výzkumů tu část veřejnosti, která by nikdy po odborné historické práci nesáhla. a více než 500 článků v denním tisku. Stejně tak práce otiskované v dnes již takřka zapomenuté tiskovině, jako jsou kalendáře, a to jak trvale vycházející *Kalendarz Glosu Ludu* nebo polský *Kalendarz Cieszyński*, tak i *Kratochvilný kalendář historický Moravskoslezského dne vycházející v letech 1993–1996*, či *Moravskoslezský kalendář* vydávaný od roku 2004, jichž je Borák jedním z iniciátorů a editorů.⁵⁰ A snad ještě širší dopad měly jím připravené rozhlasové relace v ostravském rozhlasu a v jeho polské redakci a přirozeně i v médiu z nejsledovanějších, v televizi, kde se podílel na celkem 11 dokumentárních filmech.⁵¹

Transport do Niska. Smutník životické tragédie v Havříově Životicích 10. 8. 1994 – 31. 12. 1996, *Nová radnice v Ostravě* 18. 10 – 4. 11. – 1994, *Obrana Podkarpatské Rusi 1938–1939*. Součást expozice *Okupace a odboj v ČSR 1938–1945*. Památník národní svobody v Hrabyni, od 26. 5. 1995, *Den v Mexiku*. Spoluautoři P. Hamza, M. Šmíd a M. Tyrlík. Výstava fotografií, Divadlo A. Dvořáka Ostrava 16. 10. – 5. 11. 1997, *Stereotypy i uprzedzenia: Polacy, Niemcy i Czesi w karykaturach*. Výstava historických karikatur v knihovně Opolské univerzity v Opoli ve spolupráci s Ewangelische Akademie Görlitz, Institut Śląski Opole a SZM Opava ve dnech 20. 11 – 10. 12. 2000, *Osudy československých občanů v SSSR*. Výstava archivních dokumentů a publikací u příležitosti vědecké konference. Akademii věd ČR Praha. 20. 2. 2002.

⁴⁷ Výstava je součástí souboru expozic Památníku II. světové války v Hrabyni.

⁴⁸ Zejména: *Zpravodaj SÚ ČSAV*, *Časopis SZMO*, *Slezský sborník*, *Těšínsko*, *Archivní časopis*, *Soudobé dějiny*, *Tereziňské listy* aj.

⁴⁹ Publikoval více než 500 článků v novinách *Moravskoslezský den*, *Głos Ludu*, *Nová Svoboda*, *Metropolitan*, *Ozvěny*, *Region*, *Mladá fronta Dnes*, *Práca*, *Ostravský večerník*, *Nové Valašsko*, *Deník* a v časopisech *Reportér*, *Hlas revoluce*, *Kulturní měsíčník*, *Český Böhmen-Express*, *Národní osvobození*, *Společnost* a *Televize*.

⁵⁰ *Kratochvilný kalendář historický Moravskoslezského dne na obyčejný rok 1994*. Ostrava 1993. R. 1. *Za císaře pána*. Ed. M. Borák a M. Tyrlík. 254 s. *Kratochvilný kalendář historický Moravskoslezského dne na obyčejný rok 1995*. Ostrava 1994. R. 2. *Za první republiky*. Ed. M. Borák a M. Tyrlík. 256 s. *Kratochvilný kalendář historický Moravskoslezského dne na přestupný rok 1996*. Ostrava 1995. R. 3. *Za války a po ní*. Ed. M. Borák a M. Tyrlík. *Kratochvilný kalendář historický Moravskoslezského dne na obyčejný rok 1997*. Ostrava 1996. R. 4. *Za socialismu*. Ed. M. Borák a M. Tyrlík. *Moravskoslezský kalendář na přestupný rok 2004*. Ed. M. Borák a M. Tyrlík. Ostrava 2003. *Moravskoslezský kalendář na obyčejný rok 2005*. Ed. M. Borák a M. Tyrlík. Ostrava 2004. *Moravskoslezský kalendář na obyčejný rok 2006*. Ed. M. Borák a M. Tyrlík. Šenov u Ostravy, Tilia 2005.

⁵¹ *Zpráva o zločinu (1984)*, *Stíny strážních věží (1988)*, *Stíny svědomí (1990)*, *Válka o tunel (1993)*, *Transport do neznáma (1994)*, *Bílá místa na černé zemi (1994)*, *Výstřely v Karpatech (1995)*, *Nedovolené sňatky (1996)*, *Křivda (1997)*, *Intolerance (1997)*, *Zatykač na Oskara Schindlera (1999)*.

Typické pro vědeckou i popularizační práci M. Boráka je, že žádné z témat, kterými se zabývá, se vlastně nikdy neuzavírá. Nejde zde jen o to, že postupem času jsou nalezeny nové dokumenty či otevřeny dosud nedostupné archivní fondy, i když i tento fakt sehrál přirozeně v období velkého politického zvratu přelomu 80. a 90. let dvacátého století rovněž významnou roli. Každá Borákova zveřejněná práce vyvolá totiž živý zájem pamětníků, často se přihlásí lidé, o jejichž existenci a účasti ve zmíněných událostech se dochovaly do té doby jen zmínky v archiváliích či vzpomínkách jejich známých. A tak se postupně zaplňují bílá místa roztržité-mozaiky. Při dalším vydání knihy či promítání televizního dokumentu se vše opakuje.

Za svou badatelskou a publikační činnost obdržel Mečislav Borák celou řadu ocenění. Z nejvýznamnějších je třeba na prvním místě zmínit zlatý důstojnický kříž Záslužného řádu Polské republiky, který mu byl udělen prezidentem Polské republiky Alexandrem Kwaśniewským v roce 2001, a nejvyšší novinářskou cenu – „Cenu křepelek“ udělenou nadací Český literární fond za rok 1997.⁵²

Vedle práce pedagogické, badatelské a publikační věnuje Mečislav Borák nemalou pozornost i problematice organizace vědecké práce, je členem řady vědeckých a redakčních rad.⁵³

Mečislav Borák svou prací oslovuje pamětníky, pozůstalé, příbuzné i známé přímých účastníků událostí a dějů, jejichž výzkumem se zabývá. Mnohým pomohl ozřejmit po desítkách let osudy jejich blízkých, získat oprávněné odškodnění, či třeba jen oživit dávno zasunuté vzpomínky. A oni mu jeho zájem oplácejí. Bez jejich pomoci by i výsledky Borákovy práce byly nepochybně mnohdy méně plastické. Proto je spravedlivé při hodnocení výsledků Borákovy vědecké práce připomenout i ony desítky a možná stovky jednotlivců, kteří se na ní svými skrovnými příspěvky, svými vzpomínkami podíleli. Teprve s jejich pomocí se mohl stát skutečným historikem lidských osudů. Necht jim zůstane i nadále.

Rudolf Ž á č e k

⁵² Vedle toho obdržel Mečislav Borák následující ocenění: I. cenu v soutěži Českého svazu protifašistických bojovníků v kategorii historických prací za léta 1988, 1998, plaketu „W niewoli Wehrmachtu 1939–1945“ Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Lambinowicach – Opolu (1992), děkovný dopis předsedy vlády Václava Klause za podíl na vydání knihy „Ukradené vesnice“ (1993), čestné uznání za spolupráci se sekci regionální historie PZKO v ČR (1995), cenu města Ostravy za podíl na zpracování knihy Dějiny Ostravy (1996), čestnou medaili Českého svazu bojovníků za svobodu (1997), čestné uznání Českého svazu bojovníků za svobodu za obětavou práci pro republiku (1998), řád „Skautská vděčnost“ udělený Junákem Svazu skautů a skautek ČR (2003), cenu primátora města Olomouce na festivalu Academia film Olomouc za dokumentární film „Válka o tunel“ (1993), I. Cenu novinářské soutěže Prix non pereant 1998 – Památky potřebují publicitu, kategorie tisk, udělená Nadací pro Bohemia a Syndikátem novinářů ČR (1998), 2. cena novinářské soutěže – Ostravský krystal – Vítkovice 98“ kategorie regionální tisk udělenou Syndikátem novinářů Ostrava a Vítkovicemi, a.s. (1998)

⁵³ Mečislav Borák je v současnosti členem: vědecké rady Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, vědecké rady Slezského zemského muzea, Rady Naukowej Serii wydawniczej „Bibliotheca Tessinensis“, Stále společné česko-polské komise humanitních věd při MŠMT ČR, Českého komitétu pro středoevropská a východoevropská studia, předseda odvolací komise pro odškodnění totálně nasazených při České radě pro oběti nacismu a Česko-německém fondu budoucnosti, členem poroty pro udělení Ceny ministra obrany pro vítěze studentských prací s tematikou II. světové války, člen česko-ruské komise historiků a archivářů, redakční rady Slezského sborníku, redakční rady časopisu Těšínsko a.j.

